

Marten Elkerbout: Taalbeschouwings- onderwijs

Het 'Werkoverleg Onderzoek VON-Levende Talen' organiseerde op 19 september 1991 een conferentiemiddag over taalbeschouwing. Uitgenodigd waren taalkundigen-lerarenop-leiders aan hogescholen en universiteiten. Centraal stond de wat weidse vraag: hoe zou taalbeschouwingsonderwijs voor de leeftijds-groep van 10 tot 15 jaar eruit kunnen zien?

De middag bestond uit twee gedeelten: een inleiding door Amos van Gelderen en daarna een discussie onder voorzitterschap van Ton Brouns. In het inleidende gedeelte gaf Van Gelderen een samenvatting van zijn onderzoek (Van Gelderen 1988). Hij heeft daarin Nederlandse en buitenlandse methoden op het gebied van taalbeschouwing geïnterpreteerd. Hij verdeelde de leerstof in een zestal kennis-gebieden en selecteerde vervolgens, met die classificatie als leidraad, negen methoden waarin de gekozen kennisgebieden aan bod kwamen. Ook de doelen en de didactische werkwijzen werden bij de inventarisatie betrokken. Hoewel het onderzoek nuttige informatie biedt voor wie geïnteresseerd is in een zeer globale oriëntatie op taalbeschouwing, bleek het helaas geen antwoord op de ham-vraag te geven.

Na Van Gelderens inleiding vond er een discussie plaats. Ook die discussie leidde niet tot een beantwoording van de eerder genoemde vraag. Dat lag niet alleen aan het onderzoek van Van Gelderen of aan de leiding van de discussie. Er moet namelijk mijns inziens eerst duidelijkheid komen over een tweetal smeu-lende kwesties, voordat er gedacht kan worden aan een opbouwende gedachtenwisseling binnen de kring van taalkundedocenten.

In de eerste plaats is door het ACLO-M-advies van 1978 een tegenstelling gecreëerd tussen het traditionele grammatica-onderwijs en het

onderwijs in de taalbeschouwing. Veel taalkundigen kwamen daardoor in de oppositie terecht, omdat zij waarde hechtten aan traditionele grammatica als onderdeel van hun vak. Ook het SCO-rapport van Van Gelderen gaat uit van die tegenstelling: het rapport beschrijft *alternatieven* voor het traditionele grammatica-onderwijs. Daarbij komt nog dat het begrip 'traditioneel grammatica-onderwijs' verwarrend is: het kan betekenen 'onderwijs in de traditionele grammatica' óf 'traditioneel onderwijs in de grammatica'. Ik denk dat voorstanders van taalbeschouwing hun pijlen vaak richten op traditioneel grammatica-onderwijs in de tweede betekenis en dat taalkundigen vervolgens denken dat het traditionele grammatica-onderwijs in de eerste betekenis bedreigd wordt. Misschien is er dus wel helemaal geen tegenstelling tussen taalbeschouwing en traditionele grammatica en kan de traditionele grammatica gewoon deel uitmaken van taalbeschouwing. Anderzijds is het natuurlijk ook heel goed mogelijk dat men inderdaad helemaal geen aandacht aan traditionele grammatica wil besteden, maar dat moet dan wel duidelijk zijn en dat kan alleen als er onderscheid gemaakt wordt tussen traditionele grammatica als onderdeel van de taalkunde en traditioneel grammatica-onderwijs.

Het tweede cruciale probleem is de relatie tussen taalbeschouwing en taalvaardigheid. Veel theoretici op het gebied van de taalbeschouwing zijn van mening dat de taal slechts beschouwd mag worden ter ondersteuning van de taalvaardigheid. Van Gelderen noemt dat: het aanbieden van strategische kennis. Dat zou betekenen dat het onderwijs in de taalvaardigheid bepaalt wat er bij taalbeschouwing aan bod mag komen. Veel van de kerndoelen voor taalbeschouwing in de basisvorming lijken ook daardoor ingegeven. Het is voor taalkundigen, denk ik, een te benauwde benadering van hun vak, zoals bij voorbeeld te lezen viel in Bennis (1991).

Hoewel er niet veel uit is gekomen, hoop ik toch dat de conferentie een vervolg heeft. Ik zou er een voorstander van zijn om ons bij die gelegenheid af te vragen wat de taalwetenschap voor de basisvorming en de bovenbouw te bieden heeft en die discussie niet a priori te belasten met de vraag of we nu wel of niet strategische kennis aan moeten bieden. Verder

lijkt het me beter om discussies over terminologie zoveel mogelijk te vermijden. Het lijkt me veel zinvoller om te proberen doelstellingen voor taalbeschouwingsonderwijs te formuleren die te legitimeren zijn vanuit een gemeenschappelijke visie op moedertaalonderwijs.

Literatuur

ACLO-M, *Advies over het grammatica-onderwijs in de lagere school*. 's-Gravenhage, 1978.

Bennis, H., 'Taalkunde in de bovenbouw' in: *Levende talen*, 461, 1991, p. 235-242.

Gelderen, A. van, *Taalbeschouwing, wat is dat? Deel 1: Een internationale inventarisatie en systematische beschrijving van alternatieven voor het traditionele grammaticaonderwijs*. Amsterdam, 1988. SCO-rapport 173.

FORUM

Koos Hawinkels: Stichting Promotie Literatuuronderwijs

Bij notariële acte van 21 december 1991 is de Stichting Promotie Literatuuronderwijs (SPL) opgericht. De zoveelste stichting. Maar, om met 'onze grote volksschrijver' te spreken: de stichting die alle andere stichtingen overbodig maakt. Voordat ik uiteen zet hoe we dat waar willen maken, geef ik eerst de overwegingen die tot de oprichting hebben geleid.

Benard schoolbestaan

De literatuur leidt in het onderwijs een benard bestaan. Bij iedere nascholingscursus klagen de docenten luidkeels over het gebrek aan belangstelling van de leerlingen, hun onwil of onvermogen om een boek te lezen, laat staan een literair boek of zelfs gedichten. En als je een aantal didactische technieken met hen hebt doorgenomen, zoals laatst nog tijdens de conferentie 'Het schoolvak Nederlands', waardoor leerlingen leren adequater met literaire teksten om te springen, stijgt de noodkrete op uit de zaal: 'Maar de hamvraag blijft: hoe krijg je ze aan het lezen!' De nood is dus hoog gestegen. De schuldigen zijn ook aangewezen: de t.v. en de vertrossing.

Volgens mij is er meer en iets fundamenteelers aan de hand. Traditioneel is vooral de leraar Nederlands verantwoordelijk voor het doorgeven van de literaire cultuur. Dat blijkt bij voorbeeld uit het feit dat hij een centrale rol speelt bij de leesbevorderende activiteiten in vooral de onderbouw vo en bij de literair-theoretische vorming van de leerlingen. Het wordt voor de leraar Nederlands echter steeds moeilijker om deze opdracht uit te voeren. Enkele oorzaken daarvoor noem ik hieronder.

TAALVAARDIGHEID De traditionele inhoud van het vak, taalkunde en letterkunde, is te-